

Jari Okkonen

**Kuusamon Pöckelöniemi
Tutkimuskertomus keväällä 1999 suoritetusta
arkeologisesta kaivauksesta (KP-99)**

OULUN YLIOPISTO
Arkeologian laboratorio
2000

SISÄLLYS

JOHDANTO 1

TUTKIMUKSEN KULKU 2

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ 3

ARKISTOTIEDOT

KARTTA JA KUVALUETTELO

KARTAT JA KUVAT

JOHDANTO

Oulun yliopiston arkeologian laboratorio teki kaivaustutkimuksia Kuusamon Pöckelöniemellä sijaitsevalla esihistoriallisella asuinpaikkakohteella 24.-28.5.1999 välisenä aikana. Kohde sijaitsee noin 9 km Kuusamosta kaakkoon Kuusamojärven Kulasselän koillisrannalla. Paikalle pääsee Kuusamon Nilonkankaalta Kantokylään vievää tietä. Asuinpaikka sijaitsee rantaan viettävän moreenimuodostuman reunassa Kulasrannassa (ks. kartta 1). Paikalla sijaitsee Kuusamon kansanopiston rehtorin Jouni Alavuotungin kesäasunto.

Paikalta löydettiin muutamia vuosia sitten vihreäliuskeinen liki nelisivuinen kiviesine. Muodoltaan se on lähinnä kirves. Vuonna 1998 Jouni Alavuotunki toimitti Oulun yliopiston arkeologian laboratorioon nähtäväksi jo toisen kiviesineen. Tällä kertaa tuffiittisen kynsitaltan (ks. kuva 1). Tällöin hän ehdotti paikan tutkimista. Alavuotunki kertoi havainneensa löytöpaikalta hiiliä ja palaneita liesikiviä. Kuvauksesta päätellen esineiden löytöpaikka vaikutti asuinpaikalta. Lopullisen sysäyksen paikan ottamiseen mukaan arkeologian laboratorion koekaivausryhmän toimintaan oli Alavuotungin järjestämien sponsoreiden – keramiikkapaja Bjarmian ja paikallislehti Koillissanomien - antama taloudellinen tuki (4000 mk), mikä mahdollisti kaivausryhmän majoittumisen Kuusamon kansanopistossa.

Kohde sijaitsee 1920-luvulla rakennetun maatilan pellossa, kasvimaalla ja osittain pihamaalla (ks. kuva 2 ja kartta 2). Maanpinnalle näkyviä muinaisjäännöksiä ei ole. Kivikirves oli löydetty kauempaa pellostä yleiskartan osoittamasta kohtaa. Kynsitalta puolestaan löytyi aivan talon eteläpuolella sijaitsevasta kasvimaasta. Asuinpaikkapinta sijaitsee järveen viettävässä rinteessä – sen yläosassa. Nykyiset rakennukset sijaitsevat rinteiden yläosassa tasaisella terassilla, joka vaihtuu piha-alueen pohjoispuolella kiviseksi moreenirinteeksi. Tässä ylemmässä rinteessä on havaittavissa louhikkoista rantamuodostumaa, joka liittyy Kuusamon alueella 250-260 m mpy. dokumentoituihin jääkauden sulamisvaiheen jääjärviin. Lisäksi rinteiden alaosassa näkyy selvästi noin metrin nykyistä järvenpintaa korkeammalla oleva rantavalli. Tämä valli merkkää Kuusamojärven pintaa ennen vuosina 1866-1871 tehtyjä järvenlaskuja. Kohteen maaperä peltokerroksen ja ruokamullan alapuolella on lähinnä hiekkaa. Kohteen korkeuskiintopisteenä käytettiin Alavuotungin saunan edustalla olevaa kaivonkantta (korkeus 256,30 m mpy.), jonka korkeus mitattiin Kuusamojärven pinnasta.

Suoritetussa pienimuotoisessa kaivauksessa Alavuotungin kasvimaalle, mahdollisen lieden kohdalle, tehtiin luode-kaakko-suuntainen 5x4 m laaja tutkimusalue. Liesi ja sen välitön ympäristö tutkittiin kokonaisuudessaan. Lisäksi alueelle tehtiin kuusi koekuoppaa, joiden koko oli 1 m². Kaikkiaan tutkitun pinta-alan laajuus oli yhteensä 26 m². Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään kohteen luonne, arvioimaan sen laajuus sekä ajoittamaan se.

Kaivausten kenttäjohtajana toimi FL Jari Okkonen. Kaivaus- ja dokumentointitehtävissä häntä avusti kahdeksan Oulun yliopiston arkeologian opiskelijaa. Jälkityöt ja raportin valmistelu tehtiin virkatyönä Oulun yliopiston arkeologian laboratoriossa.

TUTKIMUKSEN KULKU

Kynsitaltan löytökohdan liepeille paikkaan mistä Alavuotunki oli kaivanut esiin palaneita kiviä tehtiin luode-kaakko-suuntainen 5x4 m laaja tutkimusalue (kuva 3). Tasokaivausalueen pohjoisreuna sijaitsi 3 m päässä vanhan päärakennuksen kivijalasta.

Työ tasokaivausalueella aloitettiin poistamalla peltomaa. Tässä yhteydessä löydettiin 4 palaneen luun palaa. Peltomaan paksuus vaihteli. Auran jälkien kohdalla se oli noin 20-25 cm. Ohuimmillaan kerros oli luoteisosassa noin 16 cm ja paksuimmillaan kaakkoisosassa noin 25-30 cm. Peltokerroksen alla oli säilynyt huuhtoumiskerrosta alueen luoteisosassa, kun taas kaakkoisosassa peltokerroksen alta paljastui rikastumiskerros (ks. kuva 4). Pinnalla näkyneet palaneet kivet näyttivät olevan peräisin pyöreähköstä osittain tuhoutuneesta liedestä (ks. kartta 3 ja kuva 5). Peltomaasta löydettiin runsaasti historiallisen ajan materiaalia, mm. sotilaskiväärin patruunan hylsy, pullolasia, nauvoja, ruuveja ja tiilen kappaleita.

Työtä jatkettiin poistamalla alueelta 10 cm paksu kaivauskerros. Lieden kohdalla kuitenkin edettiin varovaisemmin ja siitä piirrettiin tasokartta kesken kerroksen kaivamisen (tasosta 1,5). Liesi osoittautui hyvin matalaksi vain yhden kivikerran korkuiseksi. Sen kivet olivat halkaisijaltaan enimmäkseen 10-15 cm. Kivien väleissä oli havaittavissa hiiltä ja nokea. Liedestä oli säilynyt noin puolet. Säilynyt osa rajoittuu koillis- ja itäosaan. Pyöreähkö jäännös on ollut halkaisijaltaan n. 1,3-1,4 m (ks. kartta 3 ja kuva 6). Sen kivipanos lienee ollut aiemmin paksumpi, sillä kaivausalueen peltokerroksesta kerättiin kaikkiaan 70 kg

palaneita kiviä. Kaivausalueen lounaisnurkasta löydettiin rikastumiskerroksesta palaneen luun pala. Matalan lieden alta ei havaittu palanutta maata. Lieden kivet olivat oksidoituneita ja väriltään punaisia, mutta eivät kovinkaan rapautuneita. Tasokaivausalueen maalaji rikastumiskerroksessa oli lähinnä hienoa hiekkaa (ks. kuva 7). Lisäksi kaivausalueella oli havaittavissa runsaasti anturamaata. Kaikki tasokaivausalueelta kaivettu maa seulottiin 8 mm silmäkoon seulalla.

Kuuden koekuopan avulla pyrittiin selvittämään asuinpaikkapinnan laajuutta. Kuten tasokaivausalueella, löydöt koekuopistakin osoittautuivat niukoiksi. Löytöjä saatiin neljästä koekuopasta. Kuopista 2, 3 ja 4 löydettiin pintamaasta palanutta luuta ja kvartsi-iskoksia. Koekuopasta 5 löydettiin huuhtoumiskerroksesta kvartsi-iskos. Alla taulukko löydöistä.

Löytöpaikka	Palanut luu kpl	Kvartsi-iskos kpl
Tasokaivausalue	5	-
Koeruutu 2	2	1
Koeruutu 3	1	1
Koeruutu 4	2	1
Koeruutu 5	-	1

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Huolimatta niukoista löydöistä tutkimuksissa kävi ilmi että kyseessä on kivikautinen asuinpaikkapinta ja siihen kuuluva liesi. Kvartsimateriaalia löydettiin niukalti, niin myös palanutta luuta. Yhtä kvartsi-iskosta ja palaneen luun kappaletta lukuunottamatta, kaikki löydöt tulivat peltomaasta, mikä viittaisi alkuperäisen asuinpaikkakerroksen häviämiseen ja sekoittumiseen pellonmuokkauksessa. Niukat löydöt saattavat viitata myös siihen että paikkaa on käytetty lyhyen aikaa, tai että paikalla on harjoitettu sellaista aktiviteettia, johon ei ole kuulunut työkalujen tekeminen tai muu kvartsin työstöön liittyvä toiminta.

Koekuopista saaduista löydöistä päätellen asuinpaikkapinta ulottuu pellosta tilan piha-alueelle. Tarkempi kohteen laajuuden määrittäminen edellyttäisi laajempaa koekuopitusta. Ilman radiohiiliajoitusta kohde voidaan väljästi ajoittaa kivikautiseksi.

Oulussa 17.10.2000

Jari Okkonen

ARKISTOTIEDOT

KUUSAMO, KANTOKYLÄ, PÖKKELÖNIEMI [146]

Kivikautisen asuinpaikan tutkimus 24.-28.5.1999. KP-99.

Kunta: Kuusamo
Kylä: Kantokylä
Tilat ja omistajat: 49:7 Koivuniemi, Jouni ja Maija Alavuotunki.
Peruskartta: 4524 04 Törmäsenvaara
Koordinaatit: x=7313 10, y=4471 45, z=255-256,5
Kiintopisteet: Kaivonkansi Alavuotungin saunan edessä, z=256,30
Mitattu Kuusamojärven pinnasta.
Arkistoaineisto: Ari Holopainen & Anu Iisakka, raportti kiviesineistä 1998,
Museovirasto, arkeologian osasto, topografinen arkisto; Pohjois-
Pohjanmaan kiinteät muinaisjäännökset, Mika Sarkkinen, 2000.
Löydöt: KM 32055:1-10 kaivauslöydöt, lisäksi kaksi kiviesinettä Jouni
Alavuotungin hallussa.
Dokumentaatio: Kaivausdiat: 50
Kartat: 8

KARTTA- JA KUVALUETTELO

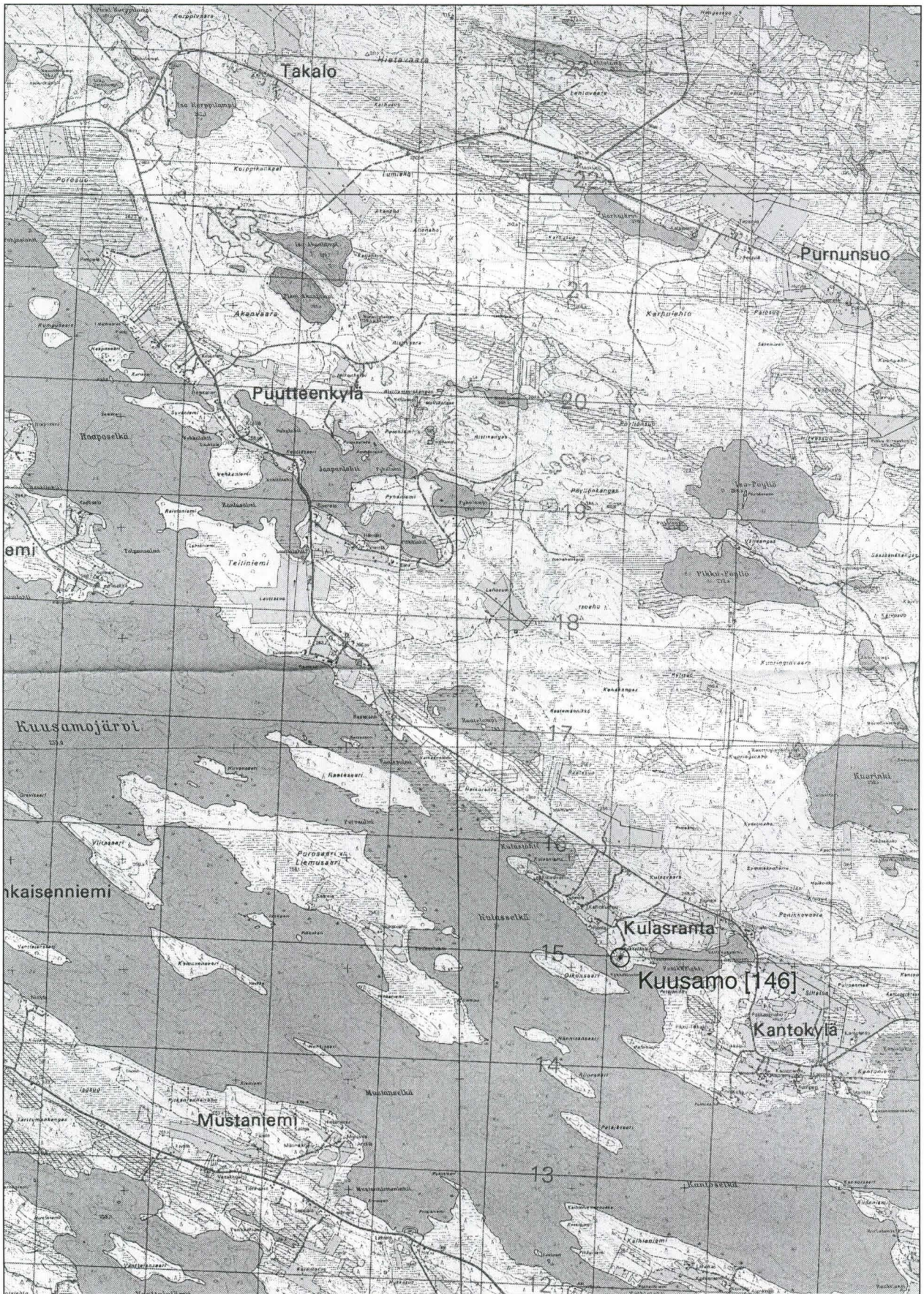
Kartat

1. Pötkelöniemen sijainti. Kopio peruskartanpienennöksestä 4524 1 1:50 000.
2. Yleiskartta Pötkelöniemen kohteesta.
3. Tasokartat liedestä, tasot 1 ja 1,5.

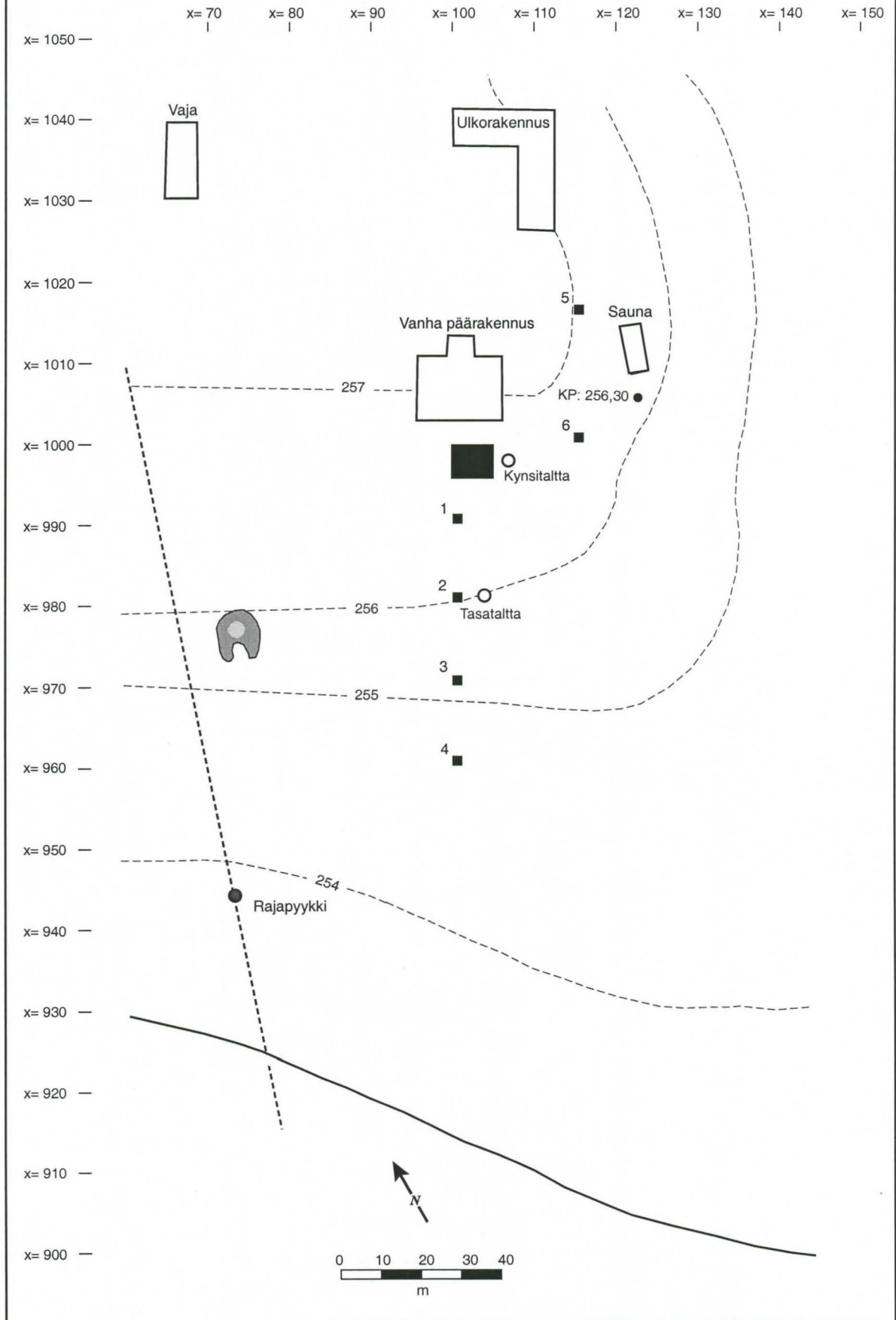
Kuvat

1. Piirros kahdesta kiviesineestä, jotka on löydetty kohteesta. Alhaalla kirves ja ylhäällä kynsitaltta.
2. Näkymä kohteesta. Edessä pellolla koekuoppien kaivaminen meneillään. Talon luona näkyvät tasokaivausalueen maakasa ja seulateline.
3. Tasokaivausalue rajattuna ennen toimia. Takana tilan vanha päärakennus.
4. Tasokaivausalue peltokerroksen poiston jälkeen.
5. Yksityiskohta tasokaivausalueesta peltokerroksen poiston jälkeen. Liesi näkyvissä.
6. Yksityiskohta tasokaivausalueesta ensimmäistä kerrosta poistettaessa. Liesi näkyvissä.
7. Tasokaivausalue ensimmäisen kerroksen poiston jälkeen.

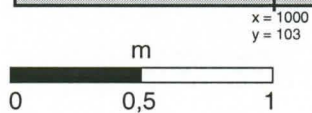
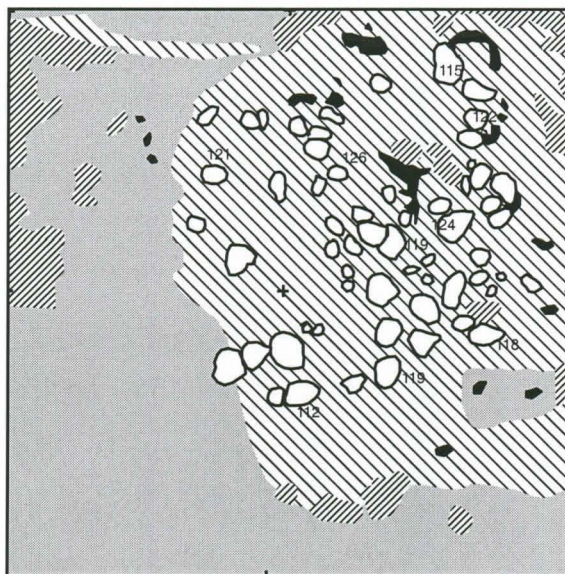
Kartta 1
Ote peruskartan pienennöksestä 4524 1
1:50000

Kuusamo Pöckelöniemi 24.5. - 28.5.1999

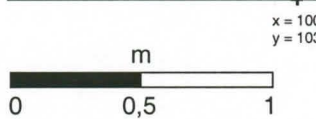
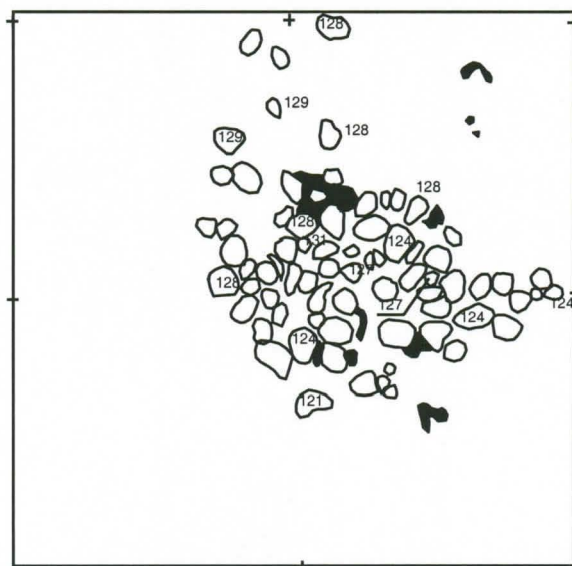

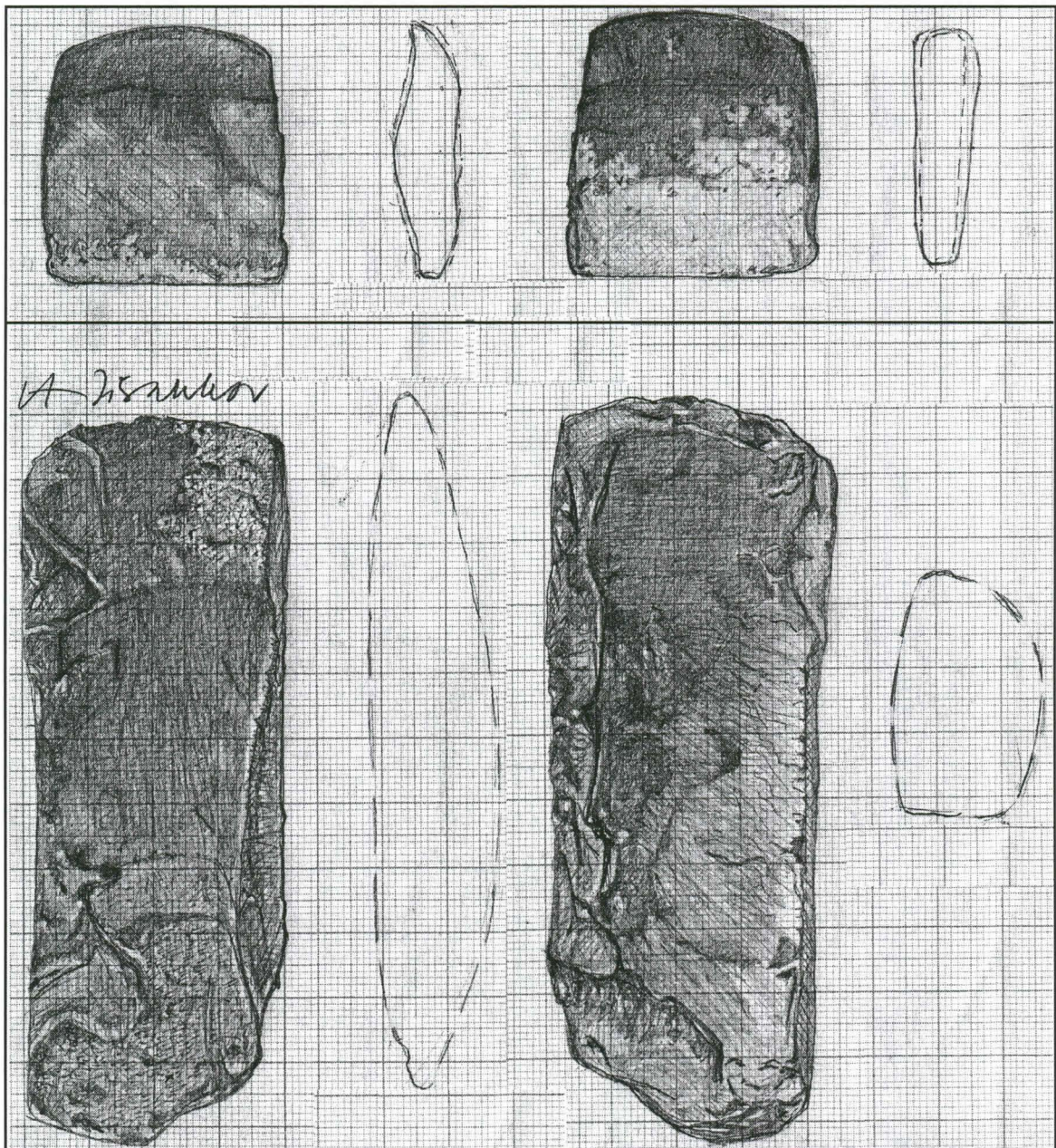
Kuusamo Pöckelöniemi
 25.5.1999
 Liesi, taso 1
 1: 25
 Koneen korkeus 257,81
 Piirtäjä: J.-P. Joonas

- Rikastumiskerros
- Peltomaa
- Huuhtoutumiskerros
- Hiiltä

Kuusamo Pöckelöniemi
 25.5.1999
 Liesi, taso 1,5
 1: 25
 Koneen korkeus 257,85
 Piirtäjä: J.-P. Joonas

Kaksi Pöckelöniemen asuinpaikalta ennen tutkimuksia löydettyä kiviesinettä.
Ylhäällä tuffiittinen kynsitaltta ja alhaalla vihreäliuskeinen kirves. Piirros: Anu Isakka.

Kuva 2

Näkymä kohteesta. Edessä pellolla koekuoppien kaivaminen meneillään. Talon luona näkyvät tasokaivausalueen maakasa ja seulateline.

Kuva 3

Tasokaivausalue rajattuna ennen toimia. Takana tilan vanha päärakennus.

Kuva 4

Tasokaivausalue peltokerroksen poiston jälkeen.

Kuva 5

Yksityiskohta tasokaivausalueesta peltokerroksen poiston jälkeen. Liesi näkyvissä.

Kuva 6

Yksityiskohta tasokaivausalueesta ensimmäistä kerrosta poistettaessa. Liesi näkyvissä.

Kuva 7

Tasokaivausalue ensimmäisen kerroksen poiston jälkeen.